

Εἰς δὲ τὸν στίχον τὸ "ὅτι ἐκραταιώθη" ἀπέρχεται⁽⁴⁰⁾ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος καὶ ποιοῦσι μετάνοιαν τῷ προεστῶτι ἢ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ, ὡς προεῖρηται. Καὶ εἰσελθόντες ἀλλάσσουσι τὴν ἱερατικὴν στολὴν ἐν τῷ διακονικῷ⁽⁴¹⁾. Καὶ ἐξελθόντες ἐν τῷ Ναῷ εἰσοδεύουσι μετὰ τοῦ θυμιατοῦ, τῶν λαμπάδων προπορευομένων αὐτῶν. Οἱ δὲ ἀδελφοὶ πάντες ἀποσκεπάζονται ἐνούμενων τῶν δύο χορῶν⁽⁴²⁾.

(40) Εἰς τὰς ἀγρυπνίας τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ μόνον εἰς ἱερεὺς εἰσοδεύει (μετὰ διακόνου, εἰ ἔστι), ὁ τὴν ἐφημερίαν ἔχων, κἄν πλείονες ὦσιν ἱερεῖς ἐν τῇ Μονῇ. Ἐξαιροῦνται οἱ Ἑσπερινοὶ τῶν Ἀγρυπνιῶν τῆς Πανηγύρεως τῆς Μονῆς καὶ τῶν Δεσποτικῶν Ἑορτῶν τῶν Χριστουγέννων, τῶν Θεοφανεῶν καὶ τοῦ Ἁγίου Πάσχα (ἐν οἷς τελεῖται διὰ συλλειτουργοῦ ἢ Θ. Λειτουργία τοῦ Μεγ. Βασιλείου). Τὸ Τυπικὸν τῆς Μονῆς Διονυσίου γράφει: "Σημειωτέον καὶ τοῦτο, ὅτι ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Χριστουγέννων, τῶν Φώτων τῆς Λαμπρᾶς καὶ τῆς Μονῆς φοραίνουσι πάντες οἱ ἱερεῖς εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ναοῦ ἀφ' ἑσπέρας τῇ παραμονῇ" (τοῦ 1841, Δ/σκη, III, 586). Σημείωσαι δ' ὅτι καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς Δεσποτικαῖς καὶ ταῖς Θεομητορικαῖς Ἑορταῖς πάσαις, εἰς μόνον ἱερεὺς εἰσοδεύει, ὡς ὀρώμεν τοῦτο γινόμενον ἐν πολλαῖς σεβασμίαις Μοναῖς καὶ ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ. Εἰσοδεύει δὲ φορῶν φαιλόνιον λευκόν.

(41) "Ὅταν μέλλωσιν εἰσοδεῦσαι πλείονες τοῦ ἐνὸς ἱερεῖς, εἰς τὸν στίχον "Ὅτι ἐκραταιώθη, ποιεῖ σχῆμα ὁ κανδηλάπτης εἰς ἀμφοτέρους τοὺς χοροὺς καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς ἱερεῖς κατερχόμενοι ποιοῦσι μετάνοιαν τῷ προεστῶτι ἢ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ καὶ εἰσερχόμενοι διὰ τῆς νοτίας θύρας εἰς τὸ Ἁγιον Βῆμα ἱεροφοροῦσιν ἐν τῷ διακονικῷ τὰ ὑπὸ τοῦ Βηματάρη προσφερόμενα αὐτοῖς ἐπιτραχήλια καὶ φαιλόνια (ὄρα καὶ εἰς Τυπικὸν Ἱ. Μ. Φιλοθέου τοῦ 1813, Δ/σκη, III, 541-2: "Ὁ κανδηλάπτης ἔρχεται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ναοῦ καὶ προσκυνήσας κατ' ἀνατολὰς τρίς ποιεῖ καὶ εἰς τοὺς δύο χοροὺς σχῆμα, δηλοῖ ἴν' ἀπέλθωσιν οἱ ἱερεῖς καὶ ἱεροδιάκονοι εἰς τὸ Ἁγιον Βῆμα καὶ ἱεροφορέσωσι διὰ τὰ κάμουν τὴν εἴσοδον"). Ἐν εἰσόδῳ πολλῶν ἱερέων, ὁ ἐφημέριος εἰσοδεύει τελευταῖος, ὄντος διακόνου. Τούτου μὴ ὄντος ἐπιτελεῖ τὰ τοῦ διακόνου εἰσοδεύων πρῶτος καὶ κρατῶν τὸ θυμιατὸν. Τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου λέγει ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ναοῦ ὁ πρῶτος τῇ τάξει.

(42) Τοῦτο οὐκ οἶδα εἰ γίνεται ἐν τινι Μονῇ σήμερον, ἢ ἀποσκεπασίς δηλονότι τῶν ἀδελφῶν (ἢ ἀφαίσεις ἤγουν τοῦ κουκουλίου) καὶ ἢ ἔνωσις τῶν χορῶν εἰς ἓνα. Τὰ Τυπικά ὅμως διαλαμβάνουσι περὶ τούτου, ἄρα συνέβαινε. Τὸ Συναϊτικὸν Τυπικὸν τοῦ 1214 (Δ/σκη, III, 400) ἀναφέρει: "ἀποσκεπάζονται πάντες καὶ ἐνούμενοι οἱ δύο χοροὶ λέγουσι Δόξα καὶ νῦν Θεο-

Εἶτα ὁ διάκονος χαράττων σταυρὸν μετὰ τοῦ θυμιατοῦ λέγει·
Σοφία· Ὁρθοί⁽⁴³⁾.

τοκίον τὸ Α' τοῦ ἤχου". Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ κοινῆς ψαλμωδίας εἰς τιμὴν τῆς Θεοτόκου. Τὸ τῆς Διονυσίου τοῦ 1841 ἔχει ἄλλην ἀποψιν: "Οἱ δὲ ἀδελφοὶ πάντες ἀποσκεπάζονται λέγοντος τοῦ ἱερέως τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου". Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ σεβασμοῦ διὰ τὴν εὐχὴν. Ἡ ἔνωσις τῶν δύο χορῶν, καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἀναφερομένη (ὡς π.χ. εἰς τὰς Καταβασίας) παραπέμπει εἰς τὴν πολιὰν ἀρχαιότητα, τὴν παλαιοχριστιανικὴν, λέγων, ἐποχὴν, ὅτε ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ναοῦ ὑπῆρχεν ἄμβων ἢ σολέα ἢ βῆμα ἀναγνωστῶν καὶ ὅρα εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἀρχαιολογίαν διὰ λεπτομερείας. Ἰστέον ὅμως ὅτι ὁ μοναστηριακὸς τύπος Ναοῦ στερεῖται πάντων τούτων. Τὸν ἄμβωνα ἀντικατέστησε τὸ δισκέλιον, ὁ οἰόνει κινητὸς ἄμβων.

(43) Ἡ διάταξις τοῦ ΤΑΣ εἶναι λίαν συνοπτικὴ διότι ἀπευθύνεται πρὸς εἰδότας. Ἡμεῖς ἀναλύομεν λεπτομερέστερον τὰ ὑπ' αὐτοῦ γραφόμενα ἀκολουθοῦντες τῇ Διατάξει τῆς Ἱεροδιακονίας τοῦ Εὐχολογίου τοῦ GOAR (σελ. 3): "Ὅταν δὲ ψάλλωσι τὸ Δόξα καὶ νῦν, εἰσέρχεται ὁ ἱερεὺς καὶ ἐνδύεται ἐπιτραχήλιον καὶ φελώνιον καὶ γίνεται εἴσοδος. Λαβὼν ὁ διάκονος τὸ θυμιατὸν καὶ θυμίαμα βαλὼν καὶ αἰτήσας εὐλογίαν... ἐξέρχεται ἅμα τῷ ἱερεῖ διὰ τοῦ βορείου κλίτους καὶ ἀνοιγομένων τῶν Θυρῶν καὶ προπορευομένων ἀναγνωστῶν δύο μετὰ λαμπάδων καὶ μετ' αὐτοὺς τοῦ διακόνου μετὰ τοῦ θυμιατοῦ, ἐξέρχεται ὀπισθεν καὶ ὁ ἱερεὺς κεχαλασμένον ἔχων τὸ φελώνιον καὶ ἀπέρχονται εἰς τὸν συνήθη τόπον (εἰς τὸ ὀμφάλιον, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ναοῦ), ἔνθα οἱ μὲν ἀναγνώσται τιθέασιν τὰ μανουάλια εἰς τὸ μέσον τοῦ Ναοῦ παρ' ἐκάτερα τὰ μέρη, ὁ δὲ ἱερεὺς ἵσταται καταντικρὺ τῶν Ἁγίων Θυρῶν^(α), ἵσταται δὲ καὶ ὁ διάκονος ἐκ δεξιῶν τοῦ ἱερέως μικρὸν ἐκ πλαγίου καὶ κύψας μικρὸν, κρατῶν καὶ τὸ ὄραριον αὐτοῦ τοῖς τρισὶ δακτύλοις τῆς δεξιᾶς χειρὸς λέγει μυστικῶς, ὅσον μόνον ἀκούειν τὸν ἱερέα· Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν, ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει μυστικῶς τὴν εὐχὴν ταύτην· Ἐσπέρας καὶ πρωΐ καὶ μεσημβρίας, καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν ἀνίσταται^(β) καὶ λέγει ὁ διάκονος πρὸς τὸν ἱερέα, δεικνύων ἅμα καὶ πρὸς Ἀνατολὰς μετὰ τοῦ ὄραριου, κρατῶν αὐτὸ τοῖς τρισὶ δακτύλοις τῆς δεξιᾶς χειρὸς· εὐλόγησον δέσποτα, τὴν ἁγίαν εἴσοδον, καὶ ὁ ἱερεὺς εὐλογεῖ κατ' ἀνατολὰς λέγων· Εὐλογημένη ἡ εἴσοδος τῶν ἁγίων σου, Κύριε. Εἶτα ὁ διάκονος ἀπέρχεται καὶ θυμᾷ τὴν ἁγίαν Εἰκόνα τὴν εἰς τὸ στασίδιον^(γ) τοῦ προεστῶτος καὶ αὐτὸν τὸν προεστῶτα καὶ πάλιν ἵσταται ἐν ᾧ πρότερον ἵστατο, περιμένων τὴν τοῦ στίχου ἐκπλήρωσιν^(δ). Πληρωθέντος δὲ εἰσέρχεται ὁ διάκονος εἰς τὸ μέσον καὶ χαράζας σταυρὸν μετὰ τοῦ θυμιατοῦ ἐκφωνεῖ· Σοφία· Ὁρθοί".

Σημείωσαι δ' ὅτι τανῦν ὁ διάκονος μετὰ τὴν ἀποπλήρωσιν τῆς εὐχῆς τῆς Εἰσόδου καὶ τῶν λοιπῶν, θυμᾷ τὴν Εἰκόνα τοῦ Ἁγίου, τὸν προεστῶ-

καὶ ἡμεῖς τὸ Φῶς ἰλαρὸν⁽⁴⁴⁾.

τα, τοὺς χοροὺς καὶ τὸν λαὸν μὴ μεθιστάμενος ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ Ναοῦ, ἀλλὰ κυκλοτερῶς ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ, περαιῶν δὲ ἴσταται ἀναμένων τὸ τέλος τοῦ τροπαρίου. Τοῦτ' αὐτὸ ποιεῖ καὶ ὁ ἱερεὺς μὴ ὑπάρχοντος διακόνου.

Τινὲς σήμερον, ἀκολουθοῦντες ἴσως παλαιότεραν πράξιν, ἀναμένουσι τὸ πέρασ τοῦ Θεοτοκίου καὶ εἶτα λέγουσι τὴν εὐχὴν καὶ τὰ λοιπὰ ἐκφώνως. Προτιμητέον τοῦτο τῆς ἀταξίας, ἥτις τάξις ἐγένετο παρὰ τοῖς πολλοῖς, ἵνα λέγωσι δηλαδὴ τὴν εὐχὴν εἰσοδεύοντες καὶ μορμυρίζοντες ἀπὸ τῆς Ἁγίας Τραπέζης ἕως τοῦ ὀμφαλίου.

(α) "Τὰ ἅγια Θύρια οὐδέποτε ἀνοίγονται εἰ μὴ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Μεγάλου Ἑσπερινοῦ, ὅτε θυμῶ μόνον ὁ ἱερεὺς, εἰς τὰς εἰσόδους πάσας, ἤγουν τῶν Ἑσπερινῶν καὶ τῆς Θ. Λειτουργίας, τοῦ Ἁγίου Εὐαγγελίου, εἰς τὴν Μεγάλην Εἴσοδον καὶ ἀπὸ τοῦ "προσεέλθετε" μέχρι συμπληρώσεως τῆς Θ. Λειτουργίας (GOAR, Εὐχολόγιον, 3).

(β) "Ἄρα ἦν κεκυφῶς ἐν τῷ λέγειν τὴν εὐχὴν.

(γ) Εἰς τὸ προσκυνητᾶριον τὸ πλησίον τοῦ προεστῶτος.

(δ) Τοῦ Θεοτοκίου.

(44) Ἡ τῆς Ἱεροδιακονίας Διάταξις Φιλοθέου τοῦ Κων/πόλεως ἐν τῷ Μεγάλῳ Εὐχολογίῳ ἀναφέρει: "Καὶ εὐθὺς (μετὰ τὸ Σοφία, ὀρθοὶ τοῦ διακόνου) ὁ μὲν προεστῶς ἢ ὁ ταχθεὶς μοναχὸς ψάλλει τὸ Φῶς Ἰλαρὸν" Εἰς τὸ Σιναϊτικὸν Τυπικὸν τοῦ 1214 (Δ/σκη, III, 401) ἀναγράφεται ἀπλῶς: "Ὁ ἱερεὺς Σοφία, ὀρθοὶ οἱ μοναχοὶ τὸ Φῶς ἰλαρὸν". Εἰς τὸ τῆς Διονυσίου τοῦ 1841 (Δ/σκη, III, 561): "καὶ ὁ ταχθεὶς μοναχὸς τὸ Φῶς ἰλαρὸν". Εἰς τὸ τῆς Γρηγορίου τοῦ 1851 (Δ/σκη, III, 664): "καὶ ὁ Ἡγούμενος τὸ Φῶς ἰλαρὸν". Εἰς τὸ τῆς Κωνσταμονίτου τοῦ 1851 (Δ/σκη, III, 695) ἀκόμη ἀπλούστερον: "εἴσοδος, τὸ Φῶς ἰλαρὸν". Τοῦ τῆς Φιλοθέου ἢ διάταξις (τοῦ 1813) εἶναι λεπτομερεστέρα, διότι πρόκειται περὶ εἴσοδου πολλῶν ἱερέων: "Ἀρχονται οἱ ἱερεῖς ψάλλειν τὸ Φῶς ἰλαρὸν. Ὅταν δὲ εἴπωσιν Ὑμνοῦμεν Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, οἱ ἱερεῖς ποιοῦσι σχῆμα καὶ εἰσέρχονται δύο - δύο εἰς τὸ ἱερὸν κατὰ τάξιν. Οἱ δὲ διάκονοι ἴστανται ἔξωθεν τῶν Ἁγίων Θυρῶν, θυμῶσι τοὺς εἰσερχομένους ἱερεῖς, τελευταῖον εἰσέρχονται καὶ οἱ ἱεροδιάκονοι^(α')".

Ἡ σήμερον ἐφαρμοζομένη πράξις εἶναι διττή:

α) Ἐνὸς μόνον ἱερέως εἰσοδεύσαντος (μετὰ διακόνου ἢ ἄνευ αὐτοῦ), οὐδέποτε ψάλλεται τὸ Φῶς ἰλαρὸν, ἀλλὰ χύμα ἀπαγγέλλεται ὑπὸ τοῦ προεστῶτος. Ὅποταν δὲ φθάσῃ εἰς τὸ ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίον δύσιν, θυμῶ ὁ ἱερεὺς τρίς τὸ Ἅγιον Θυσιαστήριον καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα.

Μετὰ δὲ τὴν εἴσοδον⁽⁴⁵⁾ ὁ ταχθεὶς μοναχὸς βαλὼν τὴν συνήθη μετάνοιαν τῷ προεστῶτι, ψάλλει τὸ τῆς ἡμέρας προκεί-

β) Πλέον τοῦ ἑνὸς ἱερέων εἰσοδουσάντων, τότε τὸ Φῶς ἰλαρὸν ὑπὸ τῶν ἱερέων ψάλλεται εἰς ἤχον Β' καὶ εἰς μέλος ἀρχαῖον (ποτὲ ὁμως τὸ τοῦ Ἱ. Σακελλαρίδου, ὅπερ, ὡς μὴ ὄφελε ψάλλεται καὶ ἐν αὐταῖς εἰσέτι ταῖς Ἱεραῖς Μοναῖς. Ἐγνωρίσαμεν παλαιούς πατέρας, οἵτινες ἐντόνως διεμαρτύροντο διὰ τὴν λάθρα εἰσαγωγὴν τοῦ μελίσματος τούτου ἐν τῇ λατρείᾳ. Τοῦτο εἶναι μεῖζις ἄμεικτος εὐρωπαϊκῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς κατάλληλον διὰ κατασκηνώσεις καὶ συγκεντρώσεις νεανίδων, οὐχὶ ὁμως διὰ σοβαρὰν λατρευτικὴν σύναξιν, ὡς εἶναι ἡ ἀγρυπνία. Τὸ μέλος τοῦτο διὰ τὸ εὐμνημόνευτον, διὰ τὸ σύντομον, ἀλλὰ κυρίως διὰ τὸ κινήειν τὰς ἀκοάς ἐξετόπισε σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου τὸ ἀρχαῖον καὶ σεμνοπρεπὲς μέλος. Ὑπάρχουσιν ὁμως συντομώτερα, ὡς τὸ τοῦ Θεοδώρου Φωκαέως, δυνάμενα ἵνα ψαλλῶσι ἀντὶ τοῦ ἀρχαίου, ἐκεῖ ὅπου δι' ἐλλειψιν μουσικῶν ἱερέων καθίσταται ἀδύνατος ἡ ψαλμοδία αὐτοῦ). "Ὅταν, τέλος, φθάσωσι εἰς τὸ ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν, θυμῷ ὁ διάκονος κατὰ τὴν προλαβοῦσαν τάξιν ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ Ναοῦ, καὶ μετὰ τὸ πέρας τοῦ θυμιάματος ἐπανερχεται εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ, ἀναμένων τὸ πέρας τῆς ἐπιλυχνίου εὐχαριστίας^(β'). Ὁ β' χορὸς λαμβάνει τὸ τέλος τοῦ ὕμνου "διὸ ὁ κόσμος σὲ δοξάζει". Εἶτα ὁ διάκονος Ἐσπέρας προκείμενον. Ὁ κανονάρχης ἐκφωνεῖ τὸ α' ἡμιστίχιον καὶ οἱ ἱερεῖς ψάλλουσι τὸ τῆς ἡμέρας προκείμενον πάντοτε εἰς ἤχον Β' (Τὸ οἰονόηποτε τῆς ἑβδομάδος) καὶ οἱ χοροὶ πρὸς μίαν ἄνευ στίχων. Εἰσελθόντες δὲ εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα, τοῦ διακόνου ὄντος πρὸ τῆς Ὁραίας Πύλης καὶ θυμῶντος αὐτοῦς, ψάλλουσι κύκλῳ τοῦ Θουσιαστηρίου διὰ τετάρτην φορὰν τὸ προκείμενον, τὸ δὲ τέλος αὐτοῦ ψάλλει ὁ β' χορὸς. Εἶτα ἀποδύονται τὰ ἄμφια αὐτῶν πλην τοῦ ἐφημερίου καὶ τοῦ διακόνου.

(α') Ἀφοῦ θυμιάσωσιν ἀλλήλους. (β') Καλεῖται οὕτως ὁ ἀρχαῖος οὗτος ὕμνος, ὁ ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Μάρτυρος Ἀθηνογένους ψαλεῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ὢν ἀρχαιότερος (Β' ἢ Γ' αἰ. ὅρα καὶ Μεγάλου Βασιλείου, Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος) διότι αὐτοῦ ψαλλομένου, ἤπτετο ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου, ὁ ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς λύχνος καὶ εἶτα πάσαι αἱ τοῦ Ναοῦ λυχναίαι, διὰ τὸ ἐπερχόμενον σκότος τῆς νυκτός.

(45) GOAR, Εὐχολόγιον, 3: "οἱ δὲ ἀναγνώσται αἶροντες πάλιν τὰς λαμπάδας προπορεύονται μέχρι τῶν Ἁγίων Θυρῶν, ὁ δὲ διάκονος εἰσελθὼν ἐντὸς τοῦ Ἁγίου Βήματος, θυμῷ τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, ὁ δὲ ἱερεὺς προσκυνήσας ἔμπροσθεν τῶν Ἁγίων Θυρῶν καὶ ἀσπασάμενος αὐτὰς^(α) εἰσέρχεται καὶ κλείονται τὰ Ἅγια Θύρια".